

Köszönő beszéd a Szentpétervári Egyetem díszdoktori oklevele átvétele alkalmából[◊]

Örömmel és meghatottan állok Önök előtt. Részben otthon érzem magamat, hiszen sok-sok évvel ezelőtt közel öt évet éltem ebben a gyönyörű városban, s dolgoztam ennek az egyetemnek a falai között. Másrészt viszont úgy érzem magam, mintha álmodnék, noha még csak nem is álmodtam arról, hogy az a megtiszteltetés ér, amelyben most részesülök.

Sohasem titkoltam, hogy Szentpétervár örök és reménytelen szerelmem (miként a város fennállása óta sokmillió emberé), egy élet is kevés megismerésére, szépségének kifejezésére. Az egyetem pedig nagyszerű munkahelynek, műhelynek bizonyult, ahol mindig segítőkész, kedves kollégák, számos kiváló hallgató társaságában dolgozhattam. Nemcsak tanítottam közöttük, de tanultam is. A város méltatására nincs szókincsem, csak azt mondhatom, hogy van a lelkemben egy életre szóló egyéni kép – tele csodálatos zenei, színházi, művészeti élményekkel –, s mindezek felett felülmúlhatatlan, állandó munkára serkentő, fantasztikus könyvtárakkal. S mi tette mindezt élővé? A lakótársak, a szomszédok, a közlekedők, a bolti eladók, a ruhatáros hölgyek, a mindent tudó és megtaláló könyvtárosok, fiatalok és idősek – egyszóval a lakosság. Az otthonosság érzését az is fokozta, hogy közel négyszáz magyar fiatal tanult itt akkoriban a város különféle egyetemlein, valóságos magyar „zemljacsecstvo”-t alkotva, amelynek „atyai” felügyeletére megbízást kaptam Budapestről.

Alapfeladatomban a tanítás volt, a magyar nyelv és irodalom oktatása az egyetem Finnugor Filológiai Tanszékén. Őszintén megmondom, hogy nehéz munka volt, s nemcsak én izzasztottam tanítványaimat, hanem ők is engem. Néha rá kellett jönnöm, hogy diplomám és felkészültségem is kevés egy-egy egyszerűnek tűnő kérdés megválaszolására – anyanyelvemet illetően. Olykor órákat töltöttünk el könnyűnek látszó epigrammák lefordításával, értelmezésével.

Munkám másik jelentős hányadát a kutatás, a tudomány művelése jelentette. Már egyetemistaként is a finnugrisztika érdekelt, de nem annak a klasszikus és mindenütt elfogadott ágazata, az összehasonlító nyelvészet, hanem az élő finnugor népek, nyelvek és kultúrák helyzete, mibenléte. Ez a terület azonban terra incognita volt a finnugor tanszékeken, az információk e témáról szintén minimálisaknak bizonyultak. Törekvéseim reménytelennek látszottak, a megoldás pedig lehetetlennek. Mi lehetett volna a megoldás? Tanuljak meg oroszul, és szerezzek oroszországi ösztöndíjat, és utazzak el az ott élő finnugor népekhez (hiszen szinte

---

◊ A beszéd orosz nyelven hangzott el. Úgy vélem, hogy magyar nyelvű változata helyet kaphat Bereczki Gábor professzor ünnepi kötetében. Ő az 50-es években hasonló munkakörben dolgozott itt. Évtizedek után is nagy szeretettel, elismeréssel emlegetik egykori kollégái, barátai, tanítványai, s tudom, hogy meleg szívvel gondol maga is a Leningrádban töltött évekre, a „Névától az Urálig” – és tovább, Budapestig, Udinég – tartó példamutató pálya kezdeteire, emlékeire.

minden rokon nép ott él), s kezdjem el körükben a kutatómunkát? Nem részletezem tovább, hiszen lehetetlenségeket soroltam fel.

Törekvéseimet azonban nem adtam fel, s a jó sorsnak és a szerencsének is köszönhetően egyszer csak s váratlanul mégiscsak Szentpétervárra kerültem, s nekiláthattam a tervezett munkának. Hát ez csoda volt!

Külön szerencse, hogy nem más városba (például valamelyik finnugor központba) kerültem, hanem éppen Szentpétervár lett az állomáshelyem. Már korábban is sejtettem, a helyszínen pedig meggyőződtem arról, s azóta még biztosabban tudom, hogy Szentpétervár az egyetemes és az oroszországi finnugrisztikának kulcsvárosa.

Még valami másban is bizonyos lettem és vagyok ma is, hogy Oroszország, az oroszföldi finnugrisztika jelentősége, eredményei kevésbé ismeretesek a világ és a szakma előtt/száma is. Állításomhoz kiegészítésként hozzáfűzöm, hogy az oroszországi finnugrisztika nem elsősorban az összehasonlító nyelvészetben jeleskedett, hanem inkább a történelem, a néprajz, a kultúra területén, valamint a kis népek nyelvének leírásában.

A 18. században a cári udvar megbízásából expedíciók sokasága derítette fel az orosz birodalom nemzetiségi összetételét, számos kiváló külföldi tudós folytatott kutatásokat a kis népek nyelvéről. Fontos megállapításokat tett az akkoriban „csúd”-nak is nevezett finnugor népek történeti szerepéről, összetartozásáról az orosz tudomány nagysága, Lomonoszov is. Nem lehet nem tudomásul venni, hogy az első nyomtatott votják (udmurt) és cseremisiz (mari) praktikus nyelvtanokat Szentpétervárott publikálták 1775-ben.

De lépünk át a következő századba! Ismételen fel kell figyelünk arra a tényre, hogy a legjelesebb magyar finnugrista, Reguly Antal is jórészt a szentpétervári tudósok segítségével járhatta be hősies útját a finnugor népeknél. A finn és az észti finnugrisztika fontos személyiségei sem nélkülözték a szentpétervári támogatást. Az úgynevezett kis lélekszámú finnugor népek első – európai jelentőségű – művelői is Szentpétervár neveltjei. Így például a komi Georgij Litkin (Лыткин), aki egyetemi tanulmányait itt folytatta, itt lett gimnáziumi tanár, s itt adta ki máig alapvető jelentőségű könyvét 1889-ben „A zürjén föld a permi püspökségek között és a zürjén nyelv” címen. (Зырянский край при епископах пермскихъ и зырянский языкъ). Az udmurtok első jelentős tudósának, Grigorij Verescsaginnak két értékes kötetét is itt jelentette meg a Földrajzi Társaság 1886-ban és 1889-ben. Mindezek csak morzsák e gazdag század szemléléséhez, s vezetnek át, kötnek össze szervesen közelmúltunk, a 20. század adat- és eseménytömegével.

Nem jelentéktelen előzmények, kísérletek és próbálkozások után 1925-ben e város (amely több évtizeden át Lenin nevét viselte) egyetemén Dmitrij Vlagyimirovics Bubrih vezetésével létrejött a Finnugor Filológiai Tanszék. Fennállásának 75. évfordulóját 2000-ben ünnepeltük. Gondolom, sehol a világon senki sem tagadja, hogy az oroszországi tudományos, hivatalos finnugrisztika megteremtője Bubrih professzor, aki haláláig sikeres, elismert tudós, tanár, szervezőnek számított a szakmában. Méltatására e pillanatban nincs terem, időm, de tudom, hogy közvetlen, és Őt már csak munkáiból ismerő tanítványainak száma magas, hogy közel negyedszázados egyetemi működése idején hallgatói sorában számos finnugor nép képviseltette magát fiaival, s maga is megfordult személyesen több finnugor nép településein. Egyik kezdeményezője volt a ma is létező, a komplex finnugrisztikát megtestesítő, úgynevezett oroszországi finnugor konferenciáknak.

A finnugrisztika szentpétervári sorsában történt egy másik fontos esemény is a 20-as években. Az 1929-ben létrehozott Északi Népek Intézete az egészen kicsiny lélekszámú,

Szibériában élő, és még szinte az ősi életmódot folytató népek fiatal nemzedékének civilizálására, írásbeliségének megalkotására vállalkozott. Természetesen ez esetben sokkal többről van szó, mint finnugrisztikáról, a szibériai kis finnugor nyelvű közösségekről, de azért nekik, tehát a manysiknak, hantiknak és a nyenyeceknek is fontos szerepük volt e nagyszerű intézet életében, kiadványaiban. Az orosz tudomány számos nagysága dolgozott, tanított itt, kiváló tanítványok sorát nevelve. Sokat szólhatnék még itt a szentpétervári finnugrisztika egyéb eredményeiről, például a LOIKFUN-ról (Leningrádi Társaság a Finnugor Népek Kultúrájának Tanulmányozására) és kiadványairól, a „Finnougorszkij Szbornyik” diszciplínákra tagolódó, bámulatosan gazdag, sehol máshol el nem érhető bibliográfiájáról, de tovább kell lépnem. A 30-as és 40-es évek nehéz, komor és tragikus időszakát, a háborút és a blokádöt is túlélte a város – iszonyú, pótolhatatlan veszteségekkel s áldozatokkal.

Az Egyetemen is folytatódott az élet. A Finnugor Filológiai Tanszéken Bubrih professzor nyomába méltó utódok léptek. Az új idők új követelményeket támasztottak. A finnugrisztika kiszélesedett, Moszkvában a Tudományos Akadémia a Nyelvtudományi Intézetben Finnugor Osztályt hozott létre, a finnugor autonóm köztársaságokban is intézetek, főiskolák, egyetemek alakultak, önálló finnugor részlegekkel. Ilyképp Szentpétervárott a korábinál magasabb szinten, komolyabb igényekkel vezető helyre került a finn és a magyar nyelv és kultúra oktatása. Óriási erőfeszítéssel és munkával teremtette meg a feltételeket a célok eléréséhez a Tanszék hosszú időn át vezető professzorasszony, Zinajda Mihajlovna Dubrovina. A Finnországban is jól ismert, elismert tudós, a tudományok doktora kollégaként, tanszékvezetőként is példamutató személyiség. Türelme, segítőkészsége, kedvessége sokszor átsegített a napi gondokon. Utóda, Leonyid Szuvizsenko ugyancsak méltó folytatója nagynevű elődeinek. A magyar irodalom kutatójaként, József Attila és Móricz Zsigmond életművének jó ismerőjeként Magyarország tudós körei is ismerik, becsülik. Magam is látom, hogy vezetésének időszakában a Finnugor Tanszék előbbre és magasabbra lépett. Nekem nagyon tetszik és imponál ez a fejlődés. A fiatal kollégák közül is ismerek néhányat. Biztos vagyok abban, hogy ha az élet rendje és a teljesítmény alapján vezető posztra kerülnek, jó kezekben marad a szentpétervári finnugrisztika ügye.

1950-től napjainkig számos magyar lektor és vendégtanár tevékenykedett e Néva parti városban, ezek közül én csak az egyik vagyok. Bizonyára rengeteg vonásban különbözünk egymástól, de egy dologban egyek vagyunk: nagyon szeretjük ezt a várost és egyetemét.

S ami engem illet – itt váltottam valóra álmaimat: gyűjtöttem össze azt a nagy anyagot, teremttem meg azokat a kapcsolatokat, barátságokat, amelyek ma is léteznek, s amelyek révén könyveket, disszertációkat írtam. S talán a finnugor irodalomtudományt is sikerült tető alá hozni.